

Tomislav Žigmanov

Hrvati u Vojvodini danas: traganje za identitetom

Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Pučko otvoreno učilište, 2006, 216 str.

Knjiga Tomislava Žigmanova o Hrvatima u Vojvodini nastala je kao rezultat dugogodišnjega autorova rada i praćenja te etničke zajednice. Prema autorovim riječima na pisanje ove knjige potaknuo ga je nedostatak »interesa hrvatske znanstvene i ine javnosti« za položaj, status i stanje hrvatske zajednice u Vojvodini, osobito u posljednjih petnaestak godina. Autorova je namjera da se to promijeni te da se hrvatskoj javnosti predstavi hrvatska zajednica u Vojvodini, osobito njezin suvremeni društveni položaj. Knjiga se sastoji od dva dijela. U prvome dijelu, »Činjenice iz suvremenosti«, autor nastoji s neutralnih pozicija prikazati aktualno društveno stanje hrvatske zajednice u Vojvodini, s osobitim naglaskom na mogućnosti ostvarivanja manjinskih i ljudskih prava. U drugom dijelu knjige, »Prinosi za suvremenu kulturnu povijest«, sa subjektivnih pozicija progovara o različitim kulturno-povijesnim problemima Hrvata u Vojvodini, od problema statusa Hrvata kao manjinske zajednice u Srbiji preko književnoga stvaralaštva i nekih historiografskih pitanja kod vojvođanskih Hrvata do problema bunjevačkih Hrvata iz Bačke i njihova tretiranja u znanstvenim publikacijama kao i iskorištavanju njihova imena u ideološke svrhe. Na kraju knjige nalazi se sažetak, bilješka o prvoobjavi tekstova inkorporiranih u knjigu, popis literature te kazalo imena.

Prvi dio knjige podijeljen je na tri veća poglavlja: »Hrvati u Vojvodini od 1990. do danas (skica za prikaz društvenog položaja i ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava)«, »Recepcija Hrvata u Vojvodini u izvješćima o položaju, ostvarivanju i kršenju ljudskih i manjinskih prava« i »Prilog prikupljanju građe za povijest

Hrvata u Vojvodini od 1990. do 2002.«.

Na početku prvoga poglavlja autor daje napomene o društvenom položaju i ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava Hrvata u Vojvodini od 1990. do 2005. te kritički govori o položaju hrvatske zajednice u Vojvodini, koja sve do 2002. nije imala status nacionalne manjine. To je uvelike otežavalo artikuliranje interesa zajednice u javnosti i ostvarivanje manjinskih prava, a dovelo je i do slabije zastupljenosti njezinih pripadnika u društvenim, političkim i ekonomskim sferama države. Osim toga, prema autorovim je riječima hrvatska zajednica u Srbiji međusobno slabo povezana, sa slabo profiliranim i nerazvijenim elitama. »Disperziranost i slaba organiziranost« otežavaju položaj hrvatske zajednice u sredini koja je imala i još ima »u velikoj mjeri protuhrvatske značajke«. Autor daje kratak prikaz naseljavanja i migracija hrvatskoga etničkog elementa tijekom povijesti na područje današnje Vojvodine i Srbije te naglašava da su Hrvati u Vojvodini integralni dio hrvatskoga naroda, bez obzira na afirmiranje različitih subetničkih ili regionalnih naziva kojima se nastojalo, osobito u vrijeme Miloševićeva režima, negirati njihovu pripadnost hrvatskome etničkom korpusu. Najbolji su pokazatelj da je takva politika imala određen uspjeh demografski rezultati jer, kako naglašava, već letimičan uvid u brojke pokazuje da je u posljednjih trideset godina u Vojvodini broj onih koji se deklariraju kao Hrvati više nego prepolovljen. Uz politiku asimilacije koju su provodile srbijanske vlasti te dezintegraciju unutar same hrvatske zajednice, veliku ulogu u opadanju broja Hrvata u Vojvodini i Srbiji imali su snažna antihrvatska propaganda, zločini prema Hrvatima (osobito u vojvođanskom dijelu Srijema i jugozapadnoj Bačkoj), kao i stvaranje ozračja straha i nesigurnosti te postojanje elemenata etničkoga čišćenja.

U prvome poglavlju prvoga dijela knjige autor se bavi i formalnopravnim i institucio-

nalnim ograničenjima koja su od početka devedesetih godina 20. stoljeća imali Hrvati u Vojvodini u pogledu ostvarivanja svojih manjinskih prava. Pritom ga osobito zanima kako je njihov status kao »nove nacionalne manjine« bio normativno reguliran u Srbiji i Crnoj Gori i kako je položaj vojvođanskih Hrvata postao predmetom međudržavnih ugovora Državne Zajednice Srbije i Crne Gore s Republikom Hrvatskom. Najveći dio ovoga poglavlja posvećen je ostvarivanju i kršenju ljudskih i manjinskih prava Hrvata u Vojvodini. Autor prati kako se od devedesetih godina Hrvate u medijima i javnosti sustavno prikazivalo u negativnom svjetlu i navodi primjere kršenja ljudskih prava Hrvata na području Srbije, od prijetnji preko raznih nasilnih činova sve do ubojstava, što je imalo za posljedicu iseljavanje brojnih hrvatskih obitelji. Osim negativnih primjera kršenja manjinskih prava autor razmatra i mogućnosti ostvarivanja prava Hrvata na njegovanje kulture, prava informiranja, obrazovanja i službene uporabe hrvatskog jezika i pisma te političkog organiziranja Hrvata u Vojvodini i njihove reprezentacije u javnosti. Na kraju poglavlja problematizira strateške ciljeve vojvođanskih Hrvata uzimajući u obzir društvene uvjete u kojima Hrvati u Vojvodini žive, kao i povijesno naslijeđe i situaciju unutar same zajednice.

U drugom poglavlju Žigmanov se bavi problemom recepcije društvenoga statusa, ostvarivanja i kršenja manjinskih i ljudskih prava Hrvata u Vojvodini u izvješćima srbijanskih vladinih i nevladinih organizacija. Na temelju bibliografskih jedinica koje se odnose na položaj, ostvarivanje i kršenje manjinskih i ljudskih prava zaključuje da su se nevladine organizacije tim problemom počele baviti krajem devedesetih godina 20. stoljeća, a državne institucije tek nakon pada Miloševićeva režima. Žigmanov donosi bibliografiju radova koji sadržavaju izvješća opće provenijencije o manjinama u Srbiji dajući kratak opis sadržaja izvješća s posebnim na-

glaskom na to kako se u njemu tretiraju vojvođanski Hrvati, kao i vrijednosne sudove o radu. U trećem poglavlju navodi publikacije Hrvata u Vojvodini od 1990. do 2002. godine, internetske stranice te druge prigodne i interne publikacije vojvođanskih Hrvata (od likovnih kataloga do različitih brošura).

U drugom dijelu knjige, »Prinosi za suvremenu kulturnu povijest«, autor u nekoliko manjih potpoglavlja u obliku eseja objašnjava određene pojmove koji su usko povezani s »politikom imenovanja nacionalnih manjina« u Srbiji. Smatra da je ta politika imenovanja bila »prijeporna« i na određeni je način imala funkciju otvorene asimilacije, osobito u vrijeme Miloševićeva režima. Naglašavajući da je nova vlast pokazala određene pozitivne pomake u imenovanju manjina, iako nije radikalnije raskinula s Miloševićevom manjinskom politikom, autor navodi da je u hrvatskom slučaju i dalje prisutno ustrajavanje u imenovanju hrvatske etničke zajednice kao Bunjevaca. U sljedećem se poglavlju bavi suvremenim književnim stvaralaštvom Hrvata u Vojvodini analizirajući taj fenomen sa sociokulturnog aspekta. Žigmanov ističe da se upravo od 1990. godine pod utjecajem različitih društvenih i povijesnih čimbenika književnost Hrvata u Vojvodini konstituirala kao manjinska književnost. Iako institucionalno slabo organizirana, književnost Hrvata u Vojvodini, što je prema autoru posljedica kako subjektivnih problema i odnosa u samoj hrvatskoj zajednici tako i objektivnih čimbenika, uspjela je opstati i osigurati vlastitu subjektivnost unatoč brojnim sputavajućim okolnostima. Zadnja tri poglavlja u knjizi posvećena su Hrvatima u Bačkoj, posebice prvom subotičkom biskupu Lajči Budanoviću i interesu zavičajne i nacionalne historiografije za njega. Autor razmatra i pitanje recepcije i elaboracije bunjevačkih Hrvata iz Bačke u enciklopedističkoj praksi u Hrvatskoj od četrdesetih godina 20. stoljeća do danas. U zadnjem poglavlju drugoga dijela u sociokulturnom osvrtu povlači

paralele između hrvatskog pjesnika i esejista A. G. Matoša, po ocu Bunjevca, i njegovih sunarodnjaka s obzirom na odnos prema nacionalnom identitetu, izgradnji nacionalne svijesti i pripadnosti te govori o uključenosti vođanskih Hrvata u razne segmente kulturnoga života u Hrvatskoj.

U knjizi *Hrvati u Vojvodini danas: tragaganje za identitetom* Tomislav Žigmanov s *insajderskih* pozicija kritički progovara o brojnim aspektima života i problemima s kojima se susreće hrvatska zajednica u Vojvodini. Apostrofirajući različite razine manjinske problematike i navodeći rezultate koje je u pogledu svoga statusa i položaja postigla hrvatska manjina u Vojvodini, autor zaključuje da su učinjeni znatni pomaci iako aktualni položaj hrvatske zajednice u mnogim segmentima društvenoga, političkog i kulturnog života još nije na zadovoljavajućoj razini.

Sanja Lazanin

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Larisa Fialkova, Maria N. Yelenevskaya

Ex-Soviets in Israel: From Personal Narratives to a Group Portrait

Detroit: Wayne State University Press, 2007, 373 str.

Pod egidom ideje da je »znanost uvijek autobiografska« dvije folkloristice, i same podrijetlom iz bivšega Sovjetskog Saveza te doseljene u Izrael tijekom masovne imigracije Židova u tu zemlju nakon demokratskih promjena u njihovoj staroj domovini, Larisa Fialkova i Maria N. Yelenevskaya, napisale su knjigu o »narodnoj kulturi sovjetskih imigranata u Izrael«. Utemeljena na osobnim naracijama, nastala na stjecištu nekoliko disciplina – kulturne antropologije, folkloristike, sociologije, socijalne psihologije, lingvistike, političke znanosti i geografije – knjiga ras-

pravlja o općim problemima u migracijskim istraživanjima i specifičnim iskustvima doseljenih sovjetskih Židova u Izrael.

Prihvat novih doseljenika središnje je obilježje izraelskoga života od osnutka države 1947. do danas, o čemu svjedoči i zasebno Ministarstvo za apsorpciju imigranata u toj državi. Posljednja imigracija, u kojoj je više od milijun ljudi stiglo iz bivšega Sovjetskog Saveza u posljednjem desetljeću 20. stoljeća (čine šestinu ukupnoga izraelskog stanovništva), ostaje ne samo najveći useljenički val iz pojedine zemlje u izraelskoj povijesti nego je i znatno promijenila društvenu, jezičnu i kulturnu sliku Izraela. Položaj sovjetskih imigranata u Izraelu ambivalentan je: s jedne strane bili su dobrodošli jer su omogućili da se učvrsti židovska većina nad brzorastućom arapskom populacijom u državi; s druge strane činjenica da među njima ima i nežidova te da se opiru asimilaciji u izraelsko društvo i zadržavaju ruski jezik i kulturu, koju autorice alternativno nazivaju ruskom ili sovjetskom, od njih učinila strance. Nastali sukob nije samo društveni nego i ideološki. I četrnaest godina nakon doseljenja percipirani su kao drugi, različiti od »veteranskog« izraelskog stanovništva, kao homogena, monolitna i visoko kompetitivna skupina nesklopa utapanju svoga identiteta u izraelsko društvo.

Knjiga je podijeljena na sedam poglavlja. U prvome se raspravlja o istraživačkim strategijama i upotrijebljenoj građi. Drugo poglavlje predstavlja židovsku tradiciju očuvanu u bivšem Sovjetskom Savezu unatoč asimilacijskoj politici te zemlje i analizira različite aspekte samoidentifikacije doseljenika. Unatoč tome što su nakon Drugoga svjetskog rata židovske kulturne i obrazovne institucije sustavno uništavane, a učenje hebrejskoga odnosno služenje jidišem potisnuti, Židovi u bivšem Sovjetskom Savezu zadržali su svijest o pripadnosti židovskome narodu, premda su, tvrde autorice, židovske običaje i religijski sustav očuvali samo u fragmentima.